

Méltán híhető: hogy majd minden Europai nyelven írt, és beszélt. Francia-nyelven írta a Magyar-országi zendülést „Hist. des Revolüt. de Hongrie” cím alatt. Az Átalakodottakat, a Hon' ellenségeinek hirdetve, számúzá az 1715-iki 49-ik törvény-cikkely; 's javaikat a Királyi-ügyvéd foglalá-el.

Debreczeni BÁRÁNY ÁGOSTON,
Torontál Vármegyében.

12.

A' régi Scythákról.

Mint hogy több nevezetes Római 's Görög Írók azt írják, 's egygyezőleg állítják, a' mit magunk sem igen tagadunk, hogy t. i. a' Magyar-nemzet a' Scytháktól vette légyen eredetét: tehát jónak 's illendőnek találtam azon régi Scythia Nemzet bővebb esmértetésére — kivált erkölcsi tekintetben — némelly erre szolgáló karakter-vonatokat az említett Római és Görög Írókból kiirni, és a' Minerva' Olvasójival közölni, mellyből kitetszenék: hogy nincs okunk e' származást szégyenleni, és azért pirúlnunk.

De, mindennek előtte azt említem itt meg, a' mi már közönségesen is tudva van, hogy t. i. a' régi Római-'s Görög-Írók az ő geographiai 's topographiai esméretek szerint, azon Nemzeteket, mellyek Ásiában, ő tőlök nap-keletre, kivált pedig éjszakra, távollaktak; közönségesen *Scytháknak* neveztek, és hogy ők, más Nemzeteket a' Cultúra mindenféle nemeiben sokkal felyül - mulván, mindent, valaki csak-nem Római és nem Görög volt nemzeti büszkeségből vagy is inkább gögből, *Barbarusnak* neveztek 's tartottak. E' szerént hát a'*Barbarus* szó, vagy név annyit tett 's tesz ő nálok, mint: *nem Római, nem Görög*; hanem más idegen akármelly nemzetbeli.

Mivel a' világ hódító Nagy Sándornak sok baja volt egyszer-mászsor a' Scythákkal, a' Sándor viselt dolgait pedig Q. Curtius Rufus írta-meg leginkább egész kiterjedésében; Curtiusnak hát elég alkalmatossága volt szólni, és írni a' Scythákról. De valóban írt is mind termetekről, mind vitézségekről, mind birodalmaikról 's lak-helyeikről, mind pedig erkölcsi karakterjeokről annyit, hogy talán senkisem többet, vagy annyit se.

Külömböztek a' vitéz Scythák culturájokra, és erkölcsi tulajdonságaikra nézve is minden más Barbarusoknak tartatott Nemzetektől, magoknak a' Római 's Görög Íróknak bizonyítások szerént. Lássuk hát hogyan szöll rólok —

1. Curtzius „A' Sándor attya Filep félbe hagyá egykor Bizáncz' ostromlását és seregével bétőre Scythiába, hogy Atheás Királyon boszszúját állja; 's velek megütközvén, meggyőzi hadi-fortély által a' Scythákat, de az egész préda, melly Filepnek kezére került, sok lovakból, szarvas-marhákból, és foglyokból állott csak, 's egyebet nem kaphatott; mert a' Scythák nem kívánnak nagy gazdagságot szerezni, megelégedvén azzal, ha van napról-napra mivel élniek; a' szegénységet az élet-hasznai közzé számlálják. Lásd Curt. Ostertag ford. Wien und Prag. 1799. 1 Theil. L. 1. C. 5. lap 70. Továbbá ugyan-csak 6 (L. 7. C. 8. a' Cellarius kiadása szerént) „Scythis, non, ut ceteris barbaris, rudis, et inconditus sensus est, quidam eorum sapientiam capere dicuntur, quantamcunque capit gens semper armata, az az: a' Scytháknak nem olly durva 's buta érzések van, mint a' több barbarus vagy vad Nemzeteknek, sőt, mondják: hogy Filozofiat is tanulnak, a' mennyit csak tanulhat egy mindég felfegyverkezett Nemzet. Erőssíti ezt az is: hogy, Abaris, Toxaris, és Anacharsis, tudós Scythák voltak a' Historicusok szerént, kivált ez az utolsó, a' ki Athénében tanult, és a' kit, hazájába vissza-menvén, testvérje lőtt-meg vadászaton, nem szenvedhetvén őtet nagy tudománya és pallérozottsága miatt.

2. Horátz, a' ki, midőn 24-dik Odájában leírná, hogy az emberek, 's nevezetesen a' Rómaiak, a' fősvénység miatt, vagy is a' gazdaság gyűjtés tekintetéből, melly szörnyűségekre vetemednek, azt mondja a' többek között: „melius campestris Scythae, quorum plaustra vagas rite trahunt domos, 's a' t. jobban tselekesznek a' mezei Scythák, kiknek szekereik, bujdosó házaikat rendszeren 's illendően vonják. De még Homérus is valahol, igen igazságosoknak mondja 's nevezi a' Scythákat.

3. Justinus (L. 2. C. 2.) érdekelvén azt is, a' mi Horátz felhozott szavaiban vagyon, hogy t. i. a' Scythák bujdosó szekereiken vitetnek, így szól: „az igazság ezen népbe belé van óltva, a' mértékletesség erkölcsöiket is igazságosokká tette nékiek, végre: csudálkozásra méltó dolog ugymond: hogy, a' Scytháknak a' természet adta azt, a' mit a' Görögök a' Bölcsenek hoszszas tanításaik, és Filozofusok' hagyomásaik után is el nem érhettek; és így a' pallérozott erkölcsöt a' durvaság felyül-haladta, és a' Scythákat dicsérő 's magasztaló beszédét, illy fontos, illy figyelemre igen méltó, és a' Scytháknak örök dicséretre szolgáló szókkal fejezi-bé: „többre ment nálók — (a' Scytháknál,) vagy nagyobb volt a' véteknél nem tudása, mint a' Görögöknél a' Virtusnak esmérése”.

Jusztinus midőn azt állítja, hogy a' Párthusok, ezen egykor olly hatalmas Nemzet, a' Scytháktól származtak, a' mit a' többek közt a' nevezet vagy név jelentéséből is bizonyít, igen dicséretesen szól a' Párthusoknak is erkölcsi karakterjéről. De,

Hogy a' Scythák egyenes és erős karakterűk voltak, hízkelkedni nem tudtak, zsákban matskát árulni — a' mint a' Magyar szól, nem szoktak, hanem az igazat, a' hol, és mi-kor szükség volt, tartózkodás és simítás nélkül, bátran 's kereken kimondani merték legyen, megtetszik csak azon derék Beszédéből is, mellyet Követeik Sándor Király előtt mondtak; ugyan is, minekutánna a' nevezett Sándor Király Dáriust meggyőzte volna, és ott Ásiában, a' Tanais vagy is inkább az Jaxartes folyón túl lakó Nemzeteket hódítgatná; meghallván a' Scythák, kiknek messze terjedő Birodalmok a' nevezett folyón innen vólt, hogy őket is szándékoznék megtámadni, 20 személyből álló Követséget küldöttek hozzá, kéretvén hogy őket ne háborgatná; ezen Követeik nemzeti szokások szerént

szekeren mentek a' Sándor táborába *) és kinyilatkoztatván, hogy a' Királlyal kívánnának szállani, béjelentették a' Királynak, ki őket azonnal eleibe botsátá Sátorába, egész emberséggel fogadá és leülteté; ők a' Király' parancsolatjára leülvén, mindnyájan mintegy némák, a' Királyra függesztették szemeiket, hihető azért, mivel a' Király lelkének nagyságát testétől mérvén, az ő kisedet termete, nagy hírének nem látszott megfelelni. Jól megnézvén a' Királyt tetőtől fogva talpig, a' Követek, közülök a' legidősbik, megszólal a' nagy tsendesség után, és a' reája bizott dolgot, 's az igazságot minden tzikornyázás, himezés 's hámozás, és tartózkodás nélkül ugy adja elő, a' mint azt, csak a' Természetnek egygy, még a' Cultura 's pallérozódás által el nem fájinúlt gyermeke teheti, 's nem más; egy szóval, ugy oda beszéll Sándor Királynak a' Szószólló, a' hogyan még soha egy Nemzetnek a' Követe sem — tudtunkra. — És mivel ezen Beszéd nagy részént kemény szemre-hányásokból áll, még Curtzius is kétségeskedve kezd annak közléséhez, tartván attól, hogy az, nem hitelt, hanem megvetést fog Olvasóji előtt érdemelni, midőn, mint Római Író így szoll: „abhorrent forsitan (quaedam in hac Oratione moribus nostris, et tempora, et ingenia cultiora sortitis; sed ut possit Oratio eorum sperni, tamen fides nostra non debet, quae utcunque tradita sunt, incorrupta perferemus.” Az az: vagnak e' beszédben olyanok, mellyek talán a' mi erköltsünkkel, kik boldogabb időt értünk 's nagyobb elmebeli Culturát nyertünk, össze nem férhetnek, 's következképpen nem hitelt, de megvetést érdemelnek; mindazonáltal az én Histórikusi hűségem kétségbe nem hódódhatik, 's meg nem vettethetik; mivel én mind azt, a' mit hallottam 's tudok, épen, 's meg nem vesztegetve; és így híven 's hitelesen adom-elő. A' Scythia Órátor hát így kezdé beszédét: „Si dii, habitum corporis tui, aviditate animi parem esse voluissent, orbis te non caperet, altera manu Orientem, altera Occidentem contingeres, et hoc adsecutus scire velles ubi tanti numinis fulgor conderetur; sic quoque concupiscis, quae non capis,” 's a' t. az az: ha neked az Istenek olly nagy testet adtak volna, mint a' millyen nagy, lelkednek kívánsága, ugy téged a' világ bé nem foghatna, egygyik kezeddal napkeletet, a' másikkal napnyugotott elfoglalnád, ezt megtévén azután még azt is kívánnád tudni, a' nap hol rejtje-el világát, vagy hol megyen-le; így is olyanokat kívánsz, mellyekkel nem birhatsz, Európából Á'siába törsz fegyveres erővel, Á'siából pedig ismét Európába, azután, ha az egész emberi Nemzetet meghódítod, meggyőződ; az erdőkkel, havakkal 's fene-vadakkal fogsz hadakozni, „Ab Europa petis Asiam, ex Asia transis in Europam, deinde, si humanum genus omne superaveris, cum silvis et nivibus, ferisque bestiis gesturus es bellum. Quid, tu ignoras? arbores magnas diu crescere, una hora exstirpari; stultus est, qui fructus eatum spectat, altitudinem non metitur. Vide, ne cum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quas comprehenderis, decidas, leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit, et ferrum rubigo consumit; nihil tam firmum est, cui periculum non sit etiam ab invalido.” Hát nem tudod? hogy a' nagy fák

*) Ez, nem volt szokásban a' Görögöknél; még inkább nem a' Rómaiaknál. Mert az ő táborokba még Királynak se völt szabad ló-háton menni, a' honnan Tigranesnek, ki egykor lovon mevéen a' Római táborhoz két Római poroslónak (lictornak) parancsolatjára, a' táboron kívül le kelle szállani lováról, 's gyalog menni-be a' táborba; mint Plutark mondja Pompéjusnál. Ostertag Curt. 2. Th. S. 227.

sokáig nőnek-fel, de egy óra alatt kivágnak, ostobaság annak gyümölcset kívánni, 's magasságát gondolóra nem venni. Vigyázz, hogy midőn a' tetőre felmenni igyekezel, a' megmarkolt ágakkal le ne essél. Az oroszán is néha apró madarkák' eledeleikké lett; a' vasat is megemésztí a' rozsdá. Nincs olly erős semmi, hogy annak az erőtelen is veszedelmet ne okozhatna. „Quid nobis tecum est? nunquam terram tuam adtigimus; qui sis, unde venias, licet ne ignorare in vastis silvis viventibus? Nos, nec servire ulli possumus, nec imperare desideramus. Dona nobis data sunt, ne Scytharum gentem ignores, jugum boum, aratrum, et sagitta et patera, his utimur et cum amicis; et adversus inimicos; fruges amicis damus boum labore quaesitas, patera vinum diis libamus, inimicos sagitta emimus, hasta cominus petimus; sic Syriae Regem et Persarum, Medorumque superavimus, patuitque nobis iter in Aegyptum.”

Mi közünk nekünk te hozzád, 's neked mi bajod velünk? Hiszen soha mi a' földedre bé nem léptünk; Országodat nem pusztítottuk; hát már nekünk is sivatag erdőkben 's pusztákon lakóknak, otthon kelletik tapasztalnunk, ki légy', 's honnan jöjj? mi, valamint senkit nem szolgálhatunk, úgy másokon uralkodni nem kívánunk; hogy esmerd a' Scytha Nemzetet, jelentem, hogy az Istenek ajándékoztak nekünk jármat, ekét, nyilat és tsészét, 's ezekkel élünk mind barátinknak hasznokra, mind ellenségeinknek vesztekre; barátinknak szolgálunk buzával 's gabonával, mellyet ökreinknek fáradságaik (szántás vetés) által szerzettünk; ellenségeinket távolról nyilakkal lövöldözzük, közelről pedig lántsákkal támadjuk-meg; így győztük-meg Szyriának Királyát, így osztán a' Persákat 's Médusokat is, 's nyitva állott előttünk az út Egyiptomig. „At tu, qui gloriaris ad latrones persequendos venire, omnium gentium, quas adiisti, latro es.” Nunc etiam ad pecora nostra avaras et insatiabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus est? quae te esurire cogunt. Primus omnium sacetate parasti famem, ut acrius, quae non habes, cuperes” etc.

Te pedig, ki azzal dicsekszel, hogy tolvajokat üldözni jöttél, minden Nemzetnek, melyhez eljutottál tolvaja 's rablója vagy; Lidiát elvetted; Szyriát elfoglaltad, és már a' mi barmainkra is kinyújtod telhetetlen kezeidet; minek neked a' gazdagság, mely téged éhezni kényszerít? legelső vagy a' világon, ki jól-lakás által szerzettél magadnak éhséget, hogy mennél többed volna, annál jobban kívánnád, a' mid még nincs; Nem jut é eszedbe, mi régen heversz itt Baktránál? az alatt, míg őket meghódítod, ellened a' Sogdiánusok hadakozni kezdettek; a' győzelem neked háborút szül; mert, bár nagyobb 's erősebb légy is, mint más akárki, de az idegen Urat senki szenvedni nem akarja; menj-álta csak a' Tanaison, majd meglátod, mely messze-terjednek ott a' mi pusztáink, de azért soha utól nem éred a' Scythákat; gyorsabb lessz a' mi szegénységünk a' te táborodnál, melly annyi Nemzet prédájit hurczolja magával; 's mikor azt véled hogy távol vagyunk, táborodba termünk, 's ott fogsz látni bennünket. Hallom, hogy még a' görög példa-beszédek is gúnyolják a' mi pusztáinkat; igaz; nem tagadom, hogy mi míveletlen pusztákon lakunk inkább, mint gazdag városokban; és épen azért markold-meg jólszerencsédet, mert sik lévén, kicsuszamlík kezedből, és akaratja ellen nem tarthatod azt meg. Kövesd a' jó tanácsot, mellyet a' jelenvaló idő ád; zabolázd fel bölcdogságodat 's annál könnyebben igazgathatod azt. A' miéink úgy-mondják 's tartják, hogy nincs a' szerencsének lába, csak keze, és szárnya, és midőn kezét nyújtja, szárnyát is megfogni nem engedi. —

„Denique si Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere; sin autem homo es, id, quod es, semper esse te cogita; stultum est eorum meminisse, propter quae tui oblivisceris” etc. Végre, ha Isten vagy, a' mint mondod, jótéteményeket, 's áldásokat kell osztogatnod az embereknek, nem pedig tőlök elragadoznod az övéiket; ha pedig ember vagy, arról, a' mi vagy, soha el ne felejtkezzél. Ostobaság 's bolondság azokra emlékezni, a' mellyek miatt te magadról elfelejtkezel. A' kiket haddal meg nem támadtál, barátid lesznek; mert a' barátság legerősebb az egyenlők között; azok pedig az *egyenlők*, a' kik még nem mérköztek egymással, és erejeket egymás ellen meg nem próbálták; a' kiket meggyőztél, ne hidd hogy barátid volnának; az Úr, és a' szolga között nincs barátság; fenn-marad a' Jus békesség idején is, (az az: hadakozólag vagynak egymás eránt). Ne hidd, hogy a' Scythák fogadásokat és szövetségeket hittel vagy esküvéssel erősítékmeg, hanem megtartják azt híven, és az ő nálok annyi, mintha esküvéssel erősítették volna azt meg; az e' féle óvás az esküvés, t. i. a' Görögöknél van szokásban, a' kik ígéretek 's fogadásokat írásba teszik, 's az Isteneket bizonyosságul híván megesküsznek és úgy erősítik-meg fogadásokat. Nos religionem in ipsa fide novimus, qui non reverentur homines, fallunt Deos; mi a' Hitet annak hív megtartásában állani gondoljuk; a' kik nem tisztelik 's betsülik az embereket; megcsalják az Isteneket.

Egyébberránt mi — ha békét hagysz — mint barátid, védőd lészünk neked Európában is, Ásiában is, mivel birtokunk Baktráig terjed, és így itt a' Tanais választ-el bennünket egymástól, a' Tanaison túl pedig egész Trácziaig terjeszkedünk, Trácziaival Macedónia, a' mint mondják, határos. Fontold-meg hát már most jól, ha a' két országod szomszédjai barátid legyenek-é? vagy ellenségeid? Így végező beszédjét a' Scytha Órátor! Melyre Sándor Király csak röviden imígy felelt: „e' dologban is kérdőre fogom venni szerentsémet és Tanátsosaimat, 's úgy határozom osztán meg magamban mi tévő legyek.” De, nem lett kívánt foganatja e' fontos Beszédnek; mert Sándor le nem tett szándékáról, hanem Táborát a' Tanaison, vagy is inkább Jaxartesen általszállítván, csak-ugyan megtámadta a' Scythákat, 's győzött is, de sokba került ám nekie e' győzelem, mert, a' mint írja Curtzius, vitézei közzül 60 ezer lovas, gyalog pedig mintegy száz ezer elesett, azon kívül ezer, sebet kapott.

Annak világosítására, a' mit a' Szószólló mondott a' Scytha Nemzet esmertetésére, hogy t. i. annak az Istenek, ekét, jármat 's a' t., ajándékoztak, fel hozom itt azt a' Légendát, mellyet Herodot (4. 5.) elő ad e' képen: „Midőn Scythiában a' Tárigiton 3 fiai uralkodnának, az égből egy arany *eke*, egy arany *járom* egy arany *balta*, és *tsésze* esett-le a' Scythia földre; ezeket a' három uralkodó testvérek közzül a' legidősbik látván-meg legelőbb, oda megy, hogy azokat felszedje, de még tüzesek lévén fel nem szedhette; épen így járt azokkal a' középső is; végre midőn a' legkisebbik oda-ment, már megvoltak hülve, felszedte hát, 's haza vitte azokat; mellyet látván az idősb testvérek, meggyőződtek abban, hogy a' legkisebbet illeti az egész Ország, és hogy azt annak általadni tartoznak. De, akár mint lett légyen e' dolog; elég az, hogy a' Scythák, a' már felhordattak szerént, nem csupán halászatból, vadászatból, 's barom tartásból éltek, hanem földet is miveltek, szántottak vetettek, és természetettek annyit, hogy abból másoknak is juttathattak,

juttattak is. Hogy pedig a' legelőt, szélesen kiterjedett határaikon, sok lévén barmok; 's annál fogva tanyáikat is változtatgatták, az nem csuda, mert azt, a' gazdálkodási okosság hozta magával, és abból kihozni nem lehet, hogy földet is nem műveltek volna, épen nem; mert ma is Hazánkban a' Jászságon, Kunságon, 's másutt is az Al-földön mennyi a' szántás vetés mellett is, a' barom tartó Szállás? a' hol a' gazdák tanyáznak, egész heteken által, cselédjeikkel egygyütt, és gazdálkodnak.

Föld-művelők is voltak hát nem csak barom tenyésztők a' Scythák, sőt olyanok voltak a' szomszéd Baktriaiak is; pedig az ő Tartományok már zordonabb, vadabb 's hidegebb volt, mint a' Scytháké, melyről így ír Curtzius: „Bactrianae multiplex et varia natura est; alibi multa arbor, et vitis largos mitesque fructus alit; solum pingve crebri fontes rigant, quae mitiora sunt, frumento conseruntur, cetera armentorum pabulo cedunt; magnam partem ejusdem terrae steriles arenae tenent, squalida siccitate regio, non hominem, non frugem alit; sed qua mitior terra est, ingens hominum equorumque multitudo gignitur”; az az: Baktrának külömbféle a' természete, néhol a' gyümölcs-fa, és szőlő-töke, bő és édes gyümölcsöt terem, a' kövér földet sok források nedvesítik, a' mező kövérebb 's szelidebb része gabonával bévették, a' többi barom legelőül szolgál; nagy része azon Tartománynak sovány homokból áll, melly igen száraz lévén sem lakásra nem alkalmas, sem szántásra vetésre, de a' hol szelidebb, igen sok ember és barom tenyészik, sok embert és lovat tart. De, még soványabb határokon is, túl a' Kaukazon szántanak 's vetnek a' lakosok, és az életet, Curtzius bizonyítása szerint, földbe ásott vermekben tartják, mint Magyarországon szokás; „Alexander superavit quidem Caucasum, sed ibi inopia frumenti prope ad famem ventum erat; succo ex Sesamo expresso, haud secus quam oleo; artus perungebant milites, sed hujus succi singulae amphorae 240; mellis 390; vini 300. denariis aestimabantur; tritici nihil, aut admodum exiguum reperiebatur, Siroi vocant barbari, quos ita solerter abscondunt, ut nisi qui defoderunt, invenire non possunt; in iis conditae fruges erant,” az az: Nagy Sándor által vergődött a' Kaukasz hegyén, de ott majd éhségre jutott Táborával a' gabona szűki miatt; Katonái Sésam magából kinyomott lévvel kenték, mint olajjal, tagaikat a' hideg ellen; de ezen olaj akójának vagy inkább vedrének is 240; a' méznek 390; és a' bornak 300. dénár volt az ára; búza pedig semmi, vagy igen kevés találtak; mert azt a' lakosok földbe ásott vermekben tartják; a' vermet Sirnak nevezik, és úgy elrejtik hogy csak azok lelik azt meg, a' kik ásták. Szokásban voltak, és hihető, szokásban vagnak most is a' földbe ásott élet-tartó vermek Kappadóciában is, a' Varró bizonyítása szerint, a' ki, „De re rustica” (1. 57.) ezt mondja: „quidam granaria habent sub terra speluncas, quas Siroi (σιροι) vocant, ut in Cappadocia;” Columella is (1. 6.) így ír: in maritimis Provinciis ad modum puteorum, quos appellant Siroi, exhausta humus, editos a se fructus recipit. Hesychius pedig még világosabban ír, midőn így szól: (Σιροίς ὀρυμακτιν, ἐν οἷς κατακρύβοντο τὰ σπέρματα.) Sirokat ásnak, mellyekbe teszik a' magokat, az az: a' buzát, árpát, 's több efféléket.

Még egygyet hozok-fel Curtziusból a' Scythia nemzet erkölcsi szép karakterére mutatót: Midőn N. Sándor Baktriában, Marakanda nevű városnál tartózkodék Táborával, az Ábiai Scythák, kik a' Czírus halálától óta megőrizték 's fenn-tartották szabadságokat és így függetlenek voltak, de most Sándor alá adván magokat, hódolás végett, Követeket kül-

dének ő hozzá. Ezen Scythák, minden Barbarusok felett, nagy hírt 's nevet szerzetek magoknak igazság szeretetek, törvényességek, moderációjok vagy magok megtartóztatások által; mert ők, a' mint Curtzius állítja, soha másokat meg nem támadtak, ha csak fel nem ingereltettek 's meg nem bántattak; a' mérséklett 's mind egygyik polgárral közös szabadsággal olly helyesen éltek, hogy köztök valamelly rang-beli külömbséget észrevenni épen nem lehetett. Lásd Curt. L. 7. c. 6.

Jegyzés. Marakanda, vagy *Samarkánd* a' híres Tamerlán hazája, itt született unokája is Uluy Beig Mirza Mohamedben Sarok, ki 40 esztendeig uralkodott a' Gihon vagy Oxus folyón túl fekvő Tatár-országban, tudós, és kivált Astronomus nagy volt, írt munkát is, írt nevezetesen a' Samarkandi Déli-lineához alkalmaztatott Astronómiai Táblákat. Ez a' tudós Fejedelem 1430-dik esztendőben magához hívatta Samarkándba azon időbeli legnagyobb Tudósokat és Astronomusokat, mi végre? (én nem tudok róla semmit.) L. Ostertag Curt. Wien und Prag. 1799. Theil II. S. 213.

Mivel jó alkalmatosság adódott rá az Ásiai vermekről lévén a' szó itt fellyebb, nem állhatom-meg hogy ne szóljak valamit a' Magyar-orzági búza-tartó vermekről is. A' mi Hazánkban két félek az ilyen vermek, úgymint: a) kút formán függőlek a' földbe lemenők, az ilyen vermet mikor ássák, a' száját mintegy 3. lábnyi mélységre úgy csinálják, hogy benne egy közép-szer testű ember megférhessen; 's azután kezdik lefelé hárántékosan kevésbé vagy jobban öblösíteni 's mélyíteni, míg a' kívánt nagyságot el nem éri; a' közönséges gazdák nem szoktak igen nagyokat ásni vagy ásatni, hanem többnyire 30, 40, 50, 60 's 70. Köblösöket, búzának, rozsnak, árpának 's zabnak; de van osztán egy gazdának szükségéhez-képpent több ilyen verme. Az Uraságok pedig nagyobbat ásatnak; vagynak p. o. Gróf Buttler ő Nagyságának Hevesben Erdő-Telken, úgy hallottam Tisztartójától 150, 200, 250, sőt 300, 's 360 köblös, téglával megbélelt vermei is. Mind az ilyen vermeket aratás után, megtöltés előtt jól kipergelik és száraztják szalma tüzzel, azon-kívül többnyire zsuppal is falát megbélelik, hogy annál szárazabb 's jobb élet-tartó legyen száját pedig a' megtöltés után olly szorosan betömik szalmával, 's felül osztán földdel, hogy semmi víz abba belé ne mehessen.

Szabolcs Vármegyében, nevezetesen a' Nyírben 's talán másutt is a' házak előtt az utszán vannak az ilyen vermek. De tudom néhol a' falun kívül is vagynak, és felvigyázó visel gondot rájuk. b) Négy szegeletre sír formán a' földbe leásott vermek, és ezek a' tulajdonképpen való *Sír-vermek*, a' mint ki-ki látja. Az ilyenek már alkalmatlanabbak, ki-ki gondolhatja, 's azért nincsenek is olly igen szokásban, mint a' most leírt *Kút-vermek*. De vannak még is Tek. Magyary Úrnak Rófon úgy hallottam, 's hihető más Uraságnak is másutt, vagy talán ott is Tek. Borbélyi Uraknak, hanem a' Kút-verem az egész Hazában minden Vármegyében, a' hol a' föld száraz és nem víz-eres, divatban vagyon 's abban tartatik az élet. De legjobb 's legbátorságosabb Gránáriom is a' verem, mind a' tűz, mind a' zsúzsok ellen, mivel abban, ha jó száraz, több esztendőig épségben 's hiba nélkül el áll az élet, a' mit a' tapasztalás már eléggé megbizonyított Hazánkban. Van példa arra is nem-csak egy, hogy véletlenül régi elveszett, vagy eltévesztett veremre találtak, melly mikor töltetett meg az előtt nem tudatik, 's még is jó volt benne az élet, épen hogy falain 's fenekén kivált, a' nedvesség valamit elrontott; és hihető ilyen bar-

lang, az az: *verem*, volt az is; mellyet Gróf Dessewffy Jósef Úr tudós értekezésében a Minerva 1825-diki folyamata — ha jól jut eszembe — első Negyedében felhozott, és a mellyben, az élet sok esztendeig benne állása után is épségben találtatott. Némelly észrevételek 's következtetések:

1. Ha igazak a hiteles Írókból itten fel-hordattak: nem lehet igaz, a' mit némely Tót Tudósok érdemes Eleinkről tartanak és állítanak, sőt csupa hiúság, a' mivel dicsekednek, hogy t. i. Eleink, mikor Á'siából ide kijöttek, a' mezei gazdasághoz semmitse tudtak, hanem-csak itten, és pedig a' Tótoktól tanulták volna meg a' szántás-vetés' mesteriségét, más egyébb a' gazdaságra tartozó dolgokkal egygyütt; és, hogy még nyelveket is a' tótból tökéletesítették, szavaikat nagy részént tőle költsönözvén 's a't. Hogy némellyeket által-vették legyen, az, tagadhatatlan, megvalljuk, sőt, hogy többet, mint más Európai nyelvből.

2. Magyarúl — a' mint közönségesen tudva vegyon. — csak az a' négyszzegeletre függetelkes falakkal a' földbe leásott egy ölnyi, vagy körül-belől egy ölnyi mélységű gödör neveztetik *Sírnak*, melybe a' koporsóba zárt emberi holt testet szokták tenni 's temetni; de általvitett e' szó az élet-tartó gödörre is, mivel hasonlít formájára nézve amához, 's azért *Sírnak* neveztetik.

3. Minthogy a' földbe ásott élet-tartó gödör Á'siában már régen is szokásban volt, 's híhető szokásban vegyon még ma is, és *Sírnak* neveztetik; talán a' verem-ásás mesteriségét, és az abban való élet-tartás módját régi Scytha magyar Eleinktől tanulták ottan más Á'siai Nemzetek is; és arra látszik mutatni az általvett 's megtartott *Sír* nevezetis; mivel a' *Sír*-szó *gödör* értelmében, csupán csak a' magyar-nyelvben találtatik, és másban egyben sem a' világon, tudtomra; mert ki nem látja, hogy a' görög *σιρως* a' magyar *Sír*-szóból lett, egy *Jottával* vagy *i*-vel, 's a' görög *ος* végzettel megbővitve.

4. Állithatni hát bátran, hogy a' *Sír*-és kút-verem ásást, és az abban való élet-tartás módját nem a' Tótoktól itt Európában tanulták Eleink, hanem ezen a' gazdálkodásra nézve igen szükséges tudományt, többekkel egygyütt Á'siából hozták magokkal, és végre —

5. Mivel Scytha Eleinknek, voltak szekereik, és legelőről legelőre, vagy is tanyáról-tanyára, azokon vitték sátorukat ház-népeiket, és minden szükséges bútoraikat: kellett nekik tudni, ha egyéb mesterséget nem is, legalább fűrni faragni, a' szekereket, ha tört valamije, megigazítani, vagy újat is csinálni, úgy, megrongyollott sátorjokat reparálni, 's újat is készíteni; vonó marhájkának jármakat csinálni 's több efféléket: vagy pedig kellett már köztök lenni bizonyos Kerek-gyártóknak, Sátor-csinálóknak 's egyéb mesterembereknek is, 's azokkal igazították-ki hibás szereiket eszközeiket; vagy újakat csináltak. Mert tudni való, hogy a' szekér és más szer is nem tart örökké. De, hogy a' Scytháknak az Áts, Kő-műves, és más kézi-mesterségekben is, lehetett 's volt is tapasztalások — ha magok nem űzték is, gyaníthatni abból, hogy Nagy Sándor elébb a' Kaukasz hegy alatt ő tőlök nem igen meszsze nagy Várost építtetett, mellyet maga nevéből Alexandriának nevezett. Azután pedig még nagyobb, a' Tanais mellett; mert azon 60 dülő földet (Stadia), mellyen ott tábora feküdt, kő-fallal körül-véttvén, benne roppant várost építtetett (ennek is Alexandria nevet adott) még pedig szinte hitel felett-való rövid idő alatt; építtetett;

mivel a' kő-fal elkészülése után, 17 nap múlva már a' városi házak fedél alatt 's készen voltak. Ez új várost Sándor Foglyokkal népesítette-meg, a' kiknek maradékaik még most is virágzásokat Nagy Sándornak köszönhetik, így ír Curtzius e' dologról. (L. 7. C. 6.) Már a' hol ily munka, oly rövid idő alatt végre-hajtathatik nagy divatban kell ott lenni a' Kő-művességnek, Átsságnak 's egyéb kézi-mesterségeknek. És e' nagy munka a' Scythia földön, 's a' Scythák szemek előtt ment véghez, 's az ő szemek-láttára, azért is nem lehetett nem látniok, 's nem tapasztalniok, miként üzetnek a' kézi-mesterségek. Kár hát őket úgy kissebbíteni, 's olly tudatlanoknak tartani, hogy, míg itt a' Tótoktól nem tanúltak, semmit-sem tudtak, nem láttak, nem tapasztaltak!

Írta Nemes Magyar Népzetünk, és nyelvünk eránt viseltető buzgóságából 's szeretetéből,

Beregszász Vég-Ardóban Martzius 1828-ik Esztend.

BEREKSZÁSZI NAGY PÁL,
több T. N. Vármegyék Tábla - Birája.

* Nagy Tiszteletű Olvasó Közönség!

Eltűnt Hazánk' tudományos egéről, egy első rendű Csillag, 's többé jóltévő sugárait nem eregeti ránk. Oda van Professor 's Táblabíró, Tettes 's Tiszt. Tudós Beregszászi Nagy Pál Úr! Küzelebbi Májusz 22-dikén példás éltének, 's hasznos munkásságának vége szakadt. — Könyvtárokat át-olvasott, józanon gondolkodni, mindent komolyan megpróbálni fontolni, 's a' mi jó, azt megtartani szokott mély ítéletű elméjének, utolsó Szüleménje (fájdalom) ím e' kis darab Minervánkban, melynek szíves Barátja, 's szerencsés védője vala. Nemzeti Litteraturánk' kies mezején, nem fogunk bámulni többé nagy lelki erején e' dicső Bajnoknak, nem, tapsolni a' pályán előre haladtának, nem magasztalni a' szerény Pálmást. Ki fogja már ezután a' Napkeleti régi dicső nyelvek, és Ásiai eredetű szép Magyar-nyelvünk között, a' kellemes atyafiságot feltartani? mikor fog a' Magyar Bethlehem felett, hozzá hasonló Napkeleti szép csillag megállani, a' most újjá-született, 's a' nagy világba még kevéssé ismeretes Kirdlynénak, a' Magyar-nyelvnek tisztelőket 's áldozókat vezetni. — Sirjatok Magyar Izráel' Fijai! Kik szép lelkét, nemes jó szívét ismerétek, mondjátok ama hív barátját síratott Dáviddal „Nagy keserűségbe vagyok értted, Édes Atyámfia Jonathán!” felette Kedves valál nekem, nagyobb volt hozzád való szerelmem, az Aszszonyi állathoz való szerelemnél 2 Sam. 1: 26.

Szelid vólt ő mint a' galamb, okos mint a' Kígyó. Ő, ki mondogatni szokta vala „csak-rész-szerént vagyon bennünk az ismeret.” Ő már a' tiszta Igasság 's Szentség' böldeg Országában él 's örvendez; mi pedig hív Barátai 's Tisztelői Tőlle elszakadván, megállunk, mint ama Galileabeli Férjfiak, nézvén Menybe utánna sohajtunk keservesen.

TERRES SÁMUEL, Kassán.